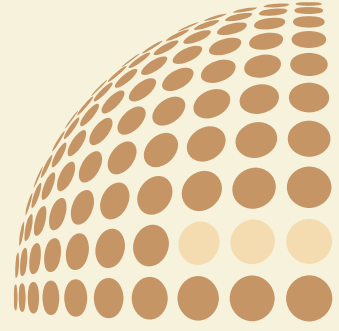

SETA ANALİZ

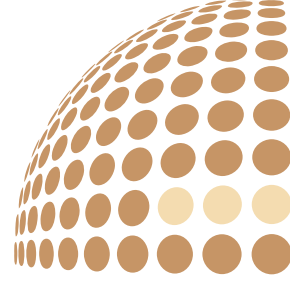
SETA | Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı | www.setav.org | Mayıs 2011

12 EYLÜL'DEN 12 HAZİRAN'A SİYASİ PARTİLER CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP)

MAHMUT ÖVÜR

SETA ANALİZ

AA, Ali Armaca

Sayı: 40 | Mayıs 2011

12 EYLÜL'DEN 12 HAZİRAN'A SİYASİ PARTİLER
CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP)

MAHMUT ÖVÜR

İÇİNDEKİLER

I. CHP'NİN SİYASAL GELİŞİMİ: TARİHSEL ARKA PLAN	4
II. "YENİ CHP" VE KILIÇDAROĞLU DÖNEMİ	9
III. CHP'NİN İÇ POLİTİKADAKİ TEMEL SORUNLARA YAKLAŞIMI	16
IV. CHP'NİN EKONOMİYE BAKIŞI	19
V. CHP'NİN MİLLETVEKİLİ LİSTELERİ VE ERGENEKON GERÇEĞİ	20
VI. SONUÇ	21

ÖZET

Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetle yaşıt bir parti. Bu tarihsel ve siyasal bağ dolayısıyla CHP, Türkiye siyasal hayatında yaşanan kırılmalardan etkilenmiş, bu kırılmalara paralel veya karşıt tepkiler vermiştir. Bu tepkiler, CHP'yi hemen hemen her dönemde "değişim-statüko" cepheleri arasında bir mücadeleye maruz bırakmıştır. Cumhuriyetle yaşıt bir parti olması, CHP'deki değişim algısının sürekli var kalmasını ancak köklü olmamasını sağlamıştır. CHP'nin barındırdığı tarihsel birikim ve hafıza, köklü değişim hamlelerini zorlaştıran bir işlev görmüştür. Böyle olduğu için de CHP'yi CHP yapan 6 oka hiç dokunmadan, hukuk, insan hakları, adalet gibi yeni kavramları programına almış, ancak bunları hayata geçirmekte aynı kararlılığı göstermemiştir. Köklü değişimden uzak durma, durumu idare edecek kadar değişime razı olma durumu, CHP'nin toplumla buluşmasını engellemiştir.

CHP neredeyse tarihinin her sıkışma noktasında sihirli bir formül gibi "değişim"e başvurdu. Çok partili sisteme giderken, 1947'de ilk adım "12 Temmuz Bildirisi"yle atıldı, onu 1958'deki "İlk Hedefler Beyannamesi" izledi, ardından 1966'da "Ortanın solu", 1973 yılında ise "demokratik sol" açılımı geldi. 1990'ların ortasında başlayan "Yeni sol" ve "Anadolu solu" çıkışları pek etkili olmasa da önemli değişim hamleleriydi.

Şimdi 2010'lar dünyasında CHP bir kez daha "değişim" sancıları çekiyor. Geçmişten farklı olarak bu değişim dışarıdan müdahaleyle başladı ve ilk kez CHP'nin ötekileştirdiği kesimlerden gelen siyasi aktörlerin öncülüğünde sürüyor. Kemal Kılıçdaroğlu'nun Kürt-Alevi, Gürsel Tekin'in ise Kürt kimliği CHP gibi elit-bürokratik bir partide farklı bir değişim deneyimi yaşanacağına işaret ediyor.

Kaset komplosunu devreye sokan siyaset mühendislerinin hedefi ne olursa olsun, CHP, Türkiye toplumunun değişim arzusunu da hesaba katarak temel sorunlara dokunmaya çalışıyor. Kuşkusuz CHP'deki bu arayışların nasıl görüldüğünden daha çok nereye gideceği merak ediliyor. Kemal Kılıçdaroğlu'nun Deniz Baykal'ın yerine gelmesiyle başlayan bu süreç, acaba bu kez CHP'yi toplumla buluşturabilecek mi?

Elinizdeki analizde, "Yeni CHP"ye, tarihsel süreç içinde bakılmaya çalışılmaktadır. Bugünkü değişimin kalıcı mı yoksa geçici mi olduğu, bu tarihsel perspektif ışığında çok daha net anlaşılacaktır.

12 EYLÜL'DEN 12 HAZİRAN'A SİYASİ PARTİLER CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP)

Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetle yaşıt bir parti. Bu tarihsel ve siyasal bağ dolayısıyla CHP, Türkiye siyasal hayatında yaşanan kırılmalardan etkilenmiş, bu kırılmalara paralel veya karşıt tepkiler vermiştir. Bu tepkiler, CHP'yi hemen hemen her dönemde "değişim-statüko" cepheleri arasında bir mücadeleye maruz bırakmıştır. Cumhuriyetle yaşıt bir parti olması, CHP'deki değişim algısının sürekli var kalmasını ancak köklü olmamasını sağlamıştır. CHP'nin barındırdığı tarihsel birikim ve hafıza, köklü değişim hamlelerini zorlaştıran bir işlev görmüştür. CHP, Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın "bu ülkeye komünizm gelecekse onu da biz getiririz" zihniyetiyle hareket etmiş ve değişimi araçsal görmüştür. Böyle olduğu için de CHP'yi CHP yapan 6 oka hiç dokunmadan, hukuk, insan hakları, adalet gibi yeni kavramları programına almış, ancak bunları hayata geçirmekte aynı kararlılığı göstermemiştir. Köklü değişimden uzak durma, durumu idare edecek kadar değişime razı olma durumu, CHP'nin toplumla buluşmasını engellemiştir.

CHP tarihinde, bu kısır döngüyü aşarak, dönemin siyasal koşullarının gerektirdiği köklü değişim hamlesini göstermeye cesaret eden tek lider Bülent Ecevit olmuş ve bu cesaretin karşılığını da CHP'yi toplumla buluşturmayı başararak almıştır. CHP, son bir yıldır, bir kez daha "değişim" sloganıyla toplumun karşısına çıkıyor. Kemal Kılıçdaroğlu'nun Deniz Baykal'ın yerine gelmesiyle başlayan bu süreç, acaba bu kez CHP'yi toplumla buluşturabilecek mi?

Elinizdeki analizde, Kemal Kılıçdaroğlu'nun "Yeni CHP"sine, tarihsel süreç içinde CHP'deki bu "değişim" süreçleri izlenerek bakılmaya çalışılacaktır. Bugünkü değişimin kalıcı mı yoksa geçici mi olduğu, bu tarihsel perspektif ışığında çok daha net anlaşılacaktır.

I. CHP'NİN SİYASAL GELİŞİMİ: TARİHSEL ARKA PLAN

CHP, Mustafa Kemal'in Kurucu Genel Başkanlığı öncülüğünde, 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası adıyla kuruldu. 1931 yılında toplanan üçüncü kurultayda partinin programı

yazılarak tüzüğü yenilendi ve bugün de geçerliliğini sürdüren 6 ok (cumhuriyetçilik, laiklik, halkçılık, milliyetçilik, devletçilik ve inkılâpçılık) kabul edildi. 1935 yılındaki 4. kurultayda dil devriminin de etkisiyle partinin adı Cumhuriyet Halk Partisi olarak değiştirildi ve Kemalizm parti programına girdi. 1936 yılında devlet-parti bütünleşmesiyle tek parti rejimi yasallaştı, 1937'de de CHP'nin altı oku, Anayasa'ya girdi.

İsmet İnönü-Recep Peker

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dönemin iç ve dış koşullarının zorlamasıyla, 1945'te Türkiye ister istemez, çok partili sisteme geçti. CHP bu sürece hazırlanmak için ilk çıkışını 17 Kasım 1947'de gerçekleşen 7. Kurultay'da yaptı. Tarihçi Cemil Koçak, o kurultaya ilişkin şu değerlendirmede bulunuyor:

CHP 7. Büyük Kurultayı, parti içi yeni siyasal düzenlemeler bakımından çok önemlidir. Bu kurultayda CHP'nin geleneksel bürokratik ve otoriter yapısı kırılmak istenmiş, parti içi siyasal mekanizmaların çok partili hayata uyum sağlama-sına çalışılmıştır. Bu dönemde CHP'nin yeniden örgütlenme ve yeniden oluşma sürecine girmek istediği anlaşılıyor.¹

CHP'deki bu kurultay öncesi ortaya çıkan iki yaklaşıma da değinmek gerekiyor. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 12 Temmuz 1947'de "12 Temmuz Bildirisi" olarak adlandırılan bir bildiri yayımladı. Bildiri, yeni kurulan Demokrat Parti'ye CHP'nin bakışı nedeniyle gündeme gelmişti.

İktidarın muhalefete karşı izlemesi gereken siyaset konusunda Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile Başvekil Recep Peker birbirlerine açıkça ters düşmüş oldular. İnönü muhalefete karşı daha yumuşak ve hoşgörülü bir siyaset izlenmesi gerektiğini düşünüyor ve bu konuda partisini ılımlı bir tavır almaya ikna etmeye çalışıyordu. Peker ise tek parti döneminin geleneklerinin sürdürülmesinden yanaydı ve CHP içinde DP'ye daha sert davranılmasını isteyen sertlik yanlısı gruba dayanıyordu.²

Bu iki çizgi CHP tarihinin belli dönemlerinde kendini hep hissettirecekti. CHP, çok partili yeni sisteme hazırlanmasına rağmen 15 Mayıs 1950 yılında yapılan genel seçimleri kaybetti ve yeni kurulan Demokrat Parti iktidara geldi. Böylece CHP'nin sürekli iktidar dönemi geride kaldı ve CHP için uzun muhalefet dönemi başladı.

CHP'de ikinci değişim dönemi

CHP asker ve bürokratlar tarafından kurulan, Cumhuriyeti (devleti) kuran, kurduğu devlet aracılığıyla ulus yaratmaya çalışan bir partiydi. DP'nin 1950 zaferinden sonra CHP klasik tek parti dönemi ilkelerini sürdürmesine karşın, yeni döneme ayak uyduracak "değişim" arayışlarını da devam ettirdi.

22 Haziran 1953'te toplanan 10. Kurultay'da, "Hukuk Devleti" kavramı, iki meclisli bir sisteme geçilmesi, Anayasa Mahkemesi'nin kurulması, seçim güvenliği, yargıç bağımsızlığı, sendika ve meslek örgütleri kurma özgürlüğü, işçilere grev hakkı gibi yeni

1. Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950): 12 Temmuz Bildirisi (Çatışmadan Uzlaşmaya)", *Türkiye Tarihi, cilt: 4, Çağdaş Türkiye, 1908-1980*, ed. Sina Akşin, Cem Yayınları, 2007, s. 147.

2. İbid.

DP'nin 1950 zaferinden sonra CHP klasik tek parti dönemi ilkelerini sürdürmesine karşın, yeni döneme ayak uyduracak "değişim" arayışlarını da devam ettirdi.

Sosyal demokrat bir siyasetçi algısı yaratan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, aslında siyasal yaşamının hiçbir döneminde evrensel anlamda "sosyal demokrat" olmadı.

fikirler parti programına girdi. Bu arayışlar da DP'nin toplumla kurduğu ilişkiyi zayıflatmaya, toplumun CHP'ye yönelmesine yetmedi. Yetmedi, çünkü devletçi, otoriter geleneğin izleri hala canlılığını sürdürüyordu.

CHP 1954 seçimlerini de açık ara kaybetti. Ancak 1957 yılına gelindiğinde DP'nin iktidar yorgunluğu, CHP'nin halkla buluşan çalışmaları ilgi çekti ve CHP bir önceki seçimlere göre daha başarılı bir sonuç aldı. CHP, bu başarısını kendi "değişim" tarihi açısından önemli bir çıkışla takviye etti.

12 Ocak 1959'da başlayan 14. Kurultay, "iktidara yürüyen parti" havasında gerçekleşti. Bu kurultayda yine ilk kez "düzen değişikliği" içeren "İlk Hedefler Beyannamesi" kabul edildi. Ancak 1960 askeri darbesiyle CHP'deki bu değişim hayata geçirilemedi.

Yaklaşık 6 yıl sonra CHP, 1959 yılındaki değişim arzusunu "Ortanın Solu" olarak formüle etti. Bunda TİP özelinde yükselen sol muhalefeti kendi bünyesinde toplamak kaygısı da vardı. Bu açılımın mimarlarından olan Bülent Ecevit, 1966 yılında CHP Genel Sekreteriydi.

Ortanın soluna açılan CHP, 1971'de askeri muhtırayla sivil yönetime son verilince siyaseten iki ana aksa ayrıldı. İsmet Paşa'nın başını çektiği ekip askeri darbeye destek verirken, başını Bülent Ecevit'in çektiği "demokratik solcu"lar darbelere karşı çıktığı gibi parti içinde de sert bir muhalefet başlattı.

Ve 1972 kurultayında CHP'nin başına Bülent Ecevit geçti. CHP, tek parti döneminden sonra 1973 seçimlerinde birinci parti olarak iktidara gelme şansı yakaladı. "Bu düzen değişecek," "Toprak işleyenin, su kullananın" sloganıyla halkla buluşan sol bir söylemle CHP tarihinin en önemli çıkışını yaptı.

CHP bir kez daha "köklü" bir değişim sürecine girmişti. Ancak yine de tek parti döneminin 6 okuna dokunulmadı, sol değerler katılarak sosyal demokrat politikalar devreye sokuldu. Bunun karşılığı da oy olarak alındı. Türkiye toplumuyla buluşan halkçı Ecevit, 1973 seçimlerinde yüzde 33, 1977 seçimlerinde ise yüzde 41,6 oyla tarihi bir başarıya imza attı. Gerçi tek başına iktidar olamadı ama iktidarda kaldığı süreler içinde de Türkiye'nin temel sorunlarına dokunamadı. Cumhuriyetin çözmek istemediği, tam aksine tekleştirmek için "Tek ulus, tek dil, tek mezhep" olarak adlandırdığı politikalar devam etti. Kürt meselesi, inanç sorunu ve demokratikleşme alanlarında "sosyal demokrat politikalar" yerine ana ilkelere bağlı kalındı.

O dönemde Sosyal demokrat bir siyasetçi algısı yaratan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, aslında siyasal yaşamının hiçbir döneminde evrensel anlamda "sosyal demokrat" olmadı. Daha çok "demokratik sol" bir siyasetçi olduğunu söyledi ve CHP'nin ana ilkelerini değiştirmek yerine ya yumuşattı ya da eklemeler yaptı.

Ecevit'li CHP 12 Mart muhtırasına karşı çıkmasına rağmen asker-sivil ilişkilerine dokunmadı. Ama en önemlisi bir sosyal demokrat siyasetçi olarak nitelenen Ecevit, o dönem Türkiye'nin AB'ye entegre olma sürecine de sıcak bakmadı. Kıbrıs çıkartmasından sonra yüzleştiği "kontrgerilla"nın üzerine gidemediği gibi kendisine düzenlenen Çiğli Suikastını da aydınlatamadı. CHP'nin solculuğu ve sosyal demokratlığı CHP'yi CHP yapan "tek parti" ideolojisinin sınırlarını aşamadı. Tek parti CHP'sinin yarattığı bütün sorunlar; dindarların, Kürtlerin, Alevilerin, azınlıkların ve toplumun geri kalan kesimlerinin demokratikleşme talepleri elden ele devredildi.

CHP, 12 Eylül askeri darbesiyle ilk kez kapatıldı. Devlet kuran parti, kendi yarattığı bürokratik askeri yapının kurbanı olmuştu. Yaklaşık 12 yıl sonra 9 Eylül 1992 yılında yeniden açılana kadar da kapalı kaldı.

CHP'de üçüncü değişim dönemi

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkıldığı, 1991 yılında Sovyet sisteminin "Glasnost ve Perestroyka" açılımlarıyla devre dışı kaldığı ve tek kutuplu dünyaya geçildiği bir dönemde Türkiye kendi içinde Turgut Özal'la farklı bir değişim ve deneyim yaşıyordu. Artık, Türk parasını koruma kanununu değiştiren, dünyayla buluşan, 1987 yılında AB'ye başvuran bir Türkiye vardı. Dünyadaki hızlı değişimle, Türkiye'nin iç değişimi örtüşüyordu.

Ancak bürokratik vesayetçi yapı, bu sürece farklı bir tepki verdi. Çağın ruhuna kendini yenileyerek ayak uydurmak yerine, vesayetçi dinamiklere yaslanan mevcut sistemin ömrünü uzatacak hazırlığa başladı. 1990'lar bu hazırlığın ilk adımlarının atıldığı yıllardı.

Cumhuriyet tarihi boyunca, resmi ideolojinin üç temel korkusu "irtica, bölücülük ve komünizm"di. Sovyetlerin yıkılması ve Türkiye'de Özal'la başlayan dünyayla buluşma, ekonomiden sosyal hayata birçok şeyi değiştirmişti. Komünizm tehlikesi de kendiliğinden ortadan kalkmış; Türkiye toplumu kendi kimlikleriyle ortaya çıkmaya başlamıştı. Bir yanda Kürt sorunu öte yanda "türban"la simgeleşen dindarların çıkışı, statükocu sistemi sıkıştırıyordu.

O dönem SHP içinde örgütlenen eski CHP'liler, sosyal demokratlar, hatta sosyalist soldan gelenler yeni toplumu anlamaya, başta Kürt sorunu olmak üzere temel sorunlara çözüm üretmeye çalıştılar ama sürekli kendi içlerinde ciddi sıkıntılarla boğuştukları için toparlanamadılar. Bu sıkıntılarının başında da parti içi iktidar mücadelesi geliyordu. SHP kurultaylar partisi olarak niteleniyordu. Deniz Baykal tam üç kez Erdal İnönü karşısında aday oldu ve kazanamadı. Bu iç gerginliğe bir de Kürt siyasetçilerle yaşanan yol ayrımı eklenince SHP-CHP geleneği ciddi sıkıntı yaşadı. Bu gelenek sorunu sahiplenip diremediği gibi 1991 seçimlerinde düşük oy almasını da Kürt partileriyle ilişkiye bağladı.

SHP içinde bu gerginlikler yaşanırken, statükocu sistem de kendisini sıkıştıran toplumsal muhalefete karşı harekete geçmişti. Bir yandan laik Kemalist aydınların öldürülmesiyle dindarlara karşı, öte yandan PKK terörü gerekçe gösterilerek Kürt hareketine karşı topyekûn bir saldırı başlatılmıştı. 1993 yılı bu olaylar açısından bir dönüm noktasıydı.

Deniz Baykal'lı CHP tam da bu dönemde devreye girdi. 1990 yılında kamuoyunda "Kürt Raporu" olarak bilinen çalışmaya imza atan Deniz Baykal, CHP'nin yeniden kuruluşundan sonra farklı bir siyasal misyon yüklenmeye başladı. Vesayet sisteminin değişime gösterdiği refleks, 1993 yılında, bir dizi sansasyonel eylemle yol alırken, Baykal, CHP'nin rotasını sisteme çevirdi. O tarihten sonra CHP ve kentli kitleler "laiklik" kaygısıyla harekete geçirildi.

Türkiye iki tehlikeli çatışmanın ortasına bilinçli bir biçimde sürüklenmişti. Bir yanda "Kürt-Türk", öte yanda "laik-anti laik". Türkiye'nin ötekileri, siyasal İslamcılar ve Kürt siyasi hareketi görünür olmak, merkeze taşınmak, merkezden pay almak istiyordu.

Vesayet sisteminin değişime gösterdiği refleks, 1993 yılında, bir dizi sansasyonel eylemle yol alırken, Baykal, CHP'nin rotasını sisteme çevirdi. O tarihten sonra CHP ve kentli kitleler "laiklik" kaygısıyla harekete geçirildi.

Türkiye'nin ötekileri dindarlar, Kürtler politika sahnesine çıkıp, görünür oldukça hem derin devletin komploları artıyor, hem de CHP daha bir rejime sahip çıkar hale geliyordu. Deniz Baykal ve CHP'si bu kaotik sürecin siyasal simgesiydi.

Rejim muhafızları bu dalganın geleceğini, hatta Refah Partisi'nin 1991 seçimlerindeki kısmi başarısıyla ve Kürt hareketinin kitleselleşmesiyle gelmeye başladığını gördü.

1993'te ve sonrasında yaşananlar dipten gelen bu toplumsal dalgayı önlemek ve rejimin ömrünü uzatmak içindi. Devlet bütün olanaklarını kullanarak "iç düşman"lara karşı faili meçhul cinayetler dâhil her şeyi yaptı. Susurluk kazasıyla ortaya saçılan kirli ilişkiler, faili meçhul cinayetler, laik aydınlarla yönelik suikastlar, irtica geliyor kampanyaları, Müslüm Gündüz'ler, Ali Kalkancı'lar tam anlamıyla bu hazırlığın bir sonucu ve 28 Şubat post modern darbesinin altyapısı olarak planlanmıştı.

Bu süreç CHP'nin "rejimi savunan parti" pozisyonuna girmesine yol açtı. 28 Şubat post modern darbesi sadece Kemalist, laik kesimi değil, merkez sağ ve milliyetçi kesimleri de etkisi altına aldı. Siyasetin eski merkezi, yeni toplumsal dinamikler karşısında çözümsüzlük üretiyordu. Türkiye'nin ötekileri dindarlar, Kürtler politika sahnesine çıkıp, görünür oldukça hem derin devletin komploları artıyor, hem de CHP daha bir rejime sahip çıkar hale geliyordu. Deniz Baykal ve CHP'si bu kaotik sürecin siyasal simgesiydi.

Türkiye toplumunun ana damarlarından dindarlık ekseninde siyaset yapan Milli Görüş'ün partileri Refah ve Fazilet kapatılmalarına rağmen hareket, daha bir güçlenerek büyüdü. Necmettin Erbakan başkanlığında kurulan 1996 yılındaki Refah hükümeti deneyimi, başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi olmak üzere yerel yönetimlerdeki başarısı, Anadolu sermayesinin giderek güçlenmesi, muhafazakâr ve dindar kesimlerin dünyaya açılması, hareketi daha güçlü bir biçimde merkeze doğru itiyordu. Aynı dönemde Kürt silahlı hareketi ordu karşısında yenilgiye uğrasa da kitleselleşmeyi başardı.

"Öteki"lerin yeni yüzyılı

Tarih yeni bin yılın başladığı 2000'lere geldiğinde Türkiye açısından da ötekilerin yeni yüzyılı başlıyordu. "Ötekilerin" yeni yüzyıla ilk adımı, 3 Kasım 2002 seçimlerinde yüzde 34 oy alan AK Parti'nin tek başına iktidar olmasıyla atıldı. Bu tarihi bir dönüm noktasıydı. Rejimin savunucusu CHP bu tarihi dönüm noktasından sonra daha da sertleşti. Merkez sağın iktidar geleneğini sürdüren DYP, ANAP ve MHP dâhil birçok parti meclis dışı kaldı. Sadece CHP yüzde 19 oyla meclise girebildi.

Türkiye yeni bir döneme girmişti. Bir yandan "dinci" parti olarak nitelenen AK Parti'nin ömrünün uzun olmayacağı hesapları yapılıyor, öte yandan derin devletin kozmik bürolarında darbe girişimleri örgütleniyordu. Vesayetçi güçler "rejimi kurtarma" hesabı içindeydi. Kemal Derviş'i ve Zülfü Livaneli'yi bünyesine alan, geçmişinde Kürt raporu hazırlatan, "Anadolu solu" diyerek farklı kesimleri kucaklamaya çalışan Deniz Baykal'lı CHP'nin hesabı da farklı değildi. Bu süreçte toplumun sorunlarına çözüm üretme yerine engel çıkarma yöntemi izlendi. CHP'nin gündeminde ne Kürt sorunu, ne türban, ne de Kıbrıs meselesi vardı. CHP daha çok laik cumhuriyet'in korunması siyasetine sarıldı.

Baykal, Türkiye'yi demokrasi ve özgürlüklerle buluşturacak her girişimle arasına mesafe koymuştu. AK Parti iktidarı boyunca, vesayetçi kurumlara sahip çıkıp, askeri darbe girişimlerine prim verdi. CHP'yi neredeyse tek parti dönemi yapısına kavuşturmada da elinden geleni esirgemedi. Tek ses, tek vücut olmuştu CHP. En son 2008 yılında parti tüzüğünü de değiştirerek CHP'yi "dikensiz gül bahçesi" yaptı. Kendisine karşı gelişen

tüm muhalif çıkışları bertaraf etmeyi ve susturmayı başardığı gibi çıkma ihtimali olanları da parti dışına attı.

Deniz Baykal'ın CHP'si yüzde 20'leri aşamıyordu ama bu oran bile Baykal'a yetiyordu. Çünkü ona göre CHP'nin asıl misyonu rejimin değiştirilmesini engellemekti. Bu yüzden sık sık yüzde 20 oyun ve muhalefette kalmanın önemine değiniyordu. Dünyayı ve Türkiye'yi doğru okumayan Baykal'ın tek derdi vesayetçi rejimi korumaktı. CHP bu rolüyle Türkiye'nin değişimini frenleniyor ama tam anlamıyla durduramıyordu.

Devreye karanlık güçler de girdi. Kaos ortamı yaratmak için Danıştay saldırısı, Rahip Santoro, Malatya Zirve Kitabevi cinayetleri ve Hrant Dink'in katledilmeleri gibi karanlık eylemler yapıldı. Tüm bu kirli sürece, hukuk dışı muhalefete rağmen AK Parti yüzde 47 oy olarak rekor bir oranla ikinci kez iktidar oldu. Ve Abdullah Gül, başörtülü eşiyile Çankaya'ya çıktı. Anadolu sermayesi de her türlü engele rağmen dünyayla ticari ilişkileri geliştirip büyümeye devam etti.

Bu gelişmelere ve toplumsal desteğe rağmen vesayetçi sistemin aktörleri, AK Parti'yi alaşağı etme girişimlerinden hiç vazgeçmedi. Darbe teşebbüsleri, muhtıra, darbeye ortam hazırlama planları ve AK Parti'yi kapatma isteği bu ısrarın bir ürünüydü. Türkiye'nin değişimci güçleri de bu girişimlere Ergenekon Terör Örgütü davasıyla cevap verdi.

CHP'de dördüncü değişim dönemi

İşte CHP'deki son değişimi bu dönüm noktası başlattı. Darbelere medet ummak, yüksek yargı gibi kurumları devreye sokarak siyaseti dizayn etmek artık çözüm olmuyordu. Deniz Baykal biraz da çaresiz olarak "laik-anti laik" çatışması yaratan siyaset dilini bir kenara atıp, yeni bir siyaset dili geliştirme niyeti içindeydi.

İmdada 29 Mart 2009 yerel seçimleri yetiştirdi. Bu seçimlerde ilk kez İstanbul İl Başkanı Gürsel Tekin'in temsil ettiği "halka dokunan" yeni bir siyaset dili devreye girdi. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı adayları Kemal Kılıçdaroğlu ve Gürsel Tekin ikilisi, yeni siyaset diliyle CHP açısından birçok ilke imza attılar. Gidilmeyen yerlere gittiler, çarşaf açılımla dindar kesimlere mesaj ilettiler ve büyük kentlerin yoksul varoşlarını harekete geçirdiler. Ve ortaya rejimi savunan CHP'yle halkı buluşturan iki yeni siyasi aktör çıktı.

II. "YENİ CHP" VE KILIÇDAROĞLU DÖNEMİ

29 Mart seçimleri iki siyasi aktör yaratmıştı ama o iki siyasi aktörün Baykal gibi siyasi profili yüksek bir siyasetçi karşısında hiçbir şansları yoktu. Tüzük önlemleri ve Deniz Baykal fenomeni CHP içinde doğal bir siyasi mücadele yürütmeyi de imkânsız kılıyordu. Sosyal demokrasinin doğduğu Avrupa'daki sol kitle partilerinde farklı kanatların varlığı partinin yenilenmesinde önemli bir olanağı sağlıyordu. Ancak CHP geleneğinde sadece halka yaklaşan Ecevit döneminde partide sol-sağ diyebileceğimiz kanatlar vardı ve parti içinde bir siyasi mücadele zemini söz konusuydu. Bunun en önemli nedeni de Türkiye'de yükselen sosyalist sol ve DİSK gibi sol sendikaların varlığıydı. CHP içindeki küçük gruplar, ayırt edici siyasal yaklaşımlar ortaya koyamaları da varlıkları

Deniz Baykal'ın
CHP'si yüzde
20'leri aşamıyordu
ama bu oran bile
Baykal'a yetiyordu.
Çünkü ona göre
CHP'nin asıl
misyonu rejimin
değiştirilmesini
engellemekti.

Baykal bu CHP'den memnundu ama sistemin asli sahibi olduğunu düşünen asker-sivil bürokratlar, yüksek yargı mensupları, eski sermaye sınıfı pek memnun değildi.

ile partiyi canlı kılıyorlardı. Bu tür gruplaşmalar 80 sonrası kurulan SODEP ve SHP içinde bir süre etkin oldular ama CHP'nin kurulmasından sonra etkileri kalmadı. Dahası CHP'nin yeniden açılmasıyla genel başkan olan Deniz Baykal, zaman içinde öyle bir CHP yarattı ki, parti içinde ne tartışma zemini kaldı, ne de grupların varlığı mümkün olabildi. Kendisini sol ve sosyal demokrat sayan kişi ve gruplar da kısa sürede CHP'den ya ayrıldılar ya da "ihraç" edilerek uzaklaştırıldılar.

Bu daraltılmış CHP'de Baykal'a karşı yine de iki kez alternatif aday çıktı. Baykal'a rağmen CHP'ye oy verenlerin yarattığı umutla, 2005 yılında Mustafa Sarıgül, 2007 yılında da Haluk Koç ve Umut Oran genel başkan adayı oldular. Deniz Baykal, Sarıgül karşısında biraz zorlansa da, Haluk Koç ve Umut Oran karşısında çok rahat bir kurultay geçirdi. Ve sonunda parti tam bir dikensiz gül bahçesine dönüştürüldü.

Baykal, 2008 yılındaki tüzük kurultayı ile de merkez sağ partilerin örgütlenme modelini getirterek tam bir hâkimiyet kurdu. Artık Baykal'ı parti içi mücadele ile değiştirmenin olanağı yoktu. Rejimi ve kurumlarını savunan siyasetiyle, kentli laik kesimlere dayanan tabanıyla, CHP, yüzde 20 civarındaki oy oranını aşamayan, 35'e yakın ilden milletvekili çıkartamayan, batıya ve kıyılara sıkışan bir muhalefet partisiydi.

Baykal bu CHP'den Baykal memnundu ama sistemin asli sahibi olduğunu düşünen asker-sivil bürokratlar, yüksek yargı mensupları, eski sermaye sınıfı pek memnun değildi. Cumhuriyet tarihi boyunca onları gerçek iktidar yapan zemin altlarından yavaş yavaş kayıyordu. AK Parti'yi alaşağı etmek için darbe girişimleri, siyasi arayışlar hep sürdü. CHP dışında farklı siyasi aktörler devreye sokuldu, hazır bekletildi ama hiçbiri AK Parti karşısında bir varlık gösteremedi. Ve siyasetin gündemi gelip anayasa reformuna kilitlendi. CHP başta olmak üzere bütün muhalefet partileri 12 Eylül Anayasası'nda kısmi değişiklik getiren bu pakete karşı çıktı. 12 Eylül 2010'da yapılacak Anayasa referandumuna karşı CHP Genel Başkanı Deniz Baykal sert bir mücadele başlattı.

Meclis'teki anayasa değişikliklerinin son oylamasının yapıldığı 7 Mayıs 2010'u, 8 Mayıs'a bağlayan gece yarısı Türkiye belki de siyasi tarihinin en sarsıcı komplosuyla karşılaştı. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın partisinin bir milletvekiliyle özel ilişkisi internete düşmüştü. Siyaset arenasına bomba gibi düşen bu kaset, asıl depremi CHP'de yarattı. Özellikle Doğan Grubu medyası ertesi günden itibaren Deniz Baykal'ın istifasını isteyen ısrarlı bir kampanya başlattı.

Siyaseti sarsan bu komplo, Baykal'a rağmen CHP'ye oy veren tabanı da, kitleleri de hareketlendirdi. Ancak Baykal gibi bir siyaset kurdunun siyaset meydanını hemen terk etmeyeceği de biliniyordu. Hem siyaset hem de CHP'nin 87 yıllık tarihinde ilk kez bir genel başkan komplo kasetiyle değişimin eşiğindedi. Genel başkanlık için öncelikle iki kişinin adı geçiyordu, Kemal Kılıçdaroğlu ve Gürsel Tekin. Kılıçdaroğlu önce aday olmayacağını açıkladı ama devreye partinin değişmez genel sekreteri Önder Sav girince, taşlar yerinden oynadı. Baykal'ın geri dönüş, Gürsel Tekin'in de genel başkanlık hayali suya düştü.

Ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun tek genel başkan adaylığında CHP, 22-23 Mayıs 2010 tarihinde 33. Olağanüstü Kurultaya gitti. CHP için yeni ve sancılı bir süreç başlamıştı. Önder Sav'ın Baykal'ı saf dışı bırakıp Kılıçdaroğlu'na destek vermesi, Gürsel Tekin'i "teh-

like" olarak görüp Parti Meclisi'ne ucu ucuna seçtirmesi bu yeni ve sancılı sürecin işaretiydi. Çünkü bir yanda ne yapacağı kestirilemeyen Baykal, öte yanda halkta karşılığı olan Gürsel Tekin vardı.

Kılıçdaroğlu'nun kurultayla gelişi CHP tabanında ve toplumda müthiş bir rüzgâr estirdi. Ancak nasıl bir performans göstereceği, CHP'yi yönetip yönetemeyeceği bilinmiyordu. CHP toplumda umut yaratmıştı ama hâlâ kafalarda soru işareti de vardı. O soruyu Hatem Ete şöyle formüle ediyor:

CHP'nin önümüzdeki döneminin, Kılıçdaroğlu ismiyle anılacak dördüncü bir tecrübeye mi yol açacağı, yoksa 'Baykal sonrası dönem' olarak mı anılacağı, henüz belli değil. Ancak, bu noktada, CHP'nin yeni yönetiminin bu liderlik değişiminin neden gerçekleştiğine, değişikliğin neden bu kadar yüksek bir heyecan oluşturduğuna ve bu heyecanı yedeğine alan bir siyasi iradenin siyasal yaşamı olumlu yönde değiştirebilme potansiyeline dair teşhisinin belirleyici olacağı açıktır. Başka bir deyişle, CHP yönetimi, liderlik değişiminin CHP'nin kendisine atfedilen yeni siyasal rolleri daha iyi gerçekleştirebilmesi için büyük bir imkân sunduğunu idrak ettiği ölçüde bu dönem, CHP tarihinde dördüncü bir siyasal tecrübeye yol açabilir.³

Bunu görmek için zamana ihtiyaç vardı. CHP hızlı bir yönetim değişikliği yaşamış ama sular durulmamıştı. CHP'deki bu değişim Türkiye siyasetinin normalleşmesi açısından da umut yaratmıştı. Ancak partinin genel sekreteri Önder Sav'ın güçlü pozisyonda kalması iplerin onun elinde olduğu biçiminde yorumlandı ve toplumda "çift başlı" bir CHP algısı yaratıldı. Siyaseten de Kılıçdaroğlu, kurultay konuşmasıyla Türkiye'nin temel sorunları denilen Kürt, başörtüsü ve Alevi meselesine hiç değinmemişti. Ama eski sert siyaset söylemi yerine daha yumuşak, işsizlik, yoksulluk ve yolsuzluk gibi toplumsal sorunları öne çıkartan bir konuşma yapmıştı.

Hasan Bülent Kahraman Sabah'taki köşe yazısında bu konuşmayı şöyle yorumluyordu:

Kılıçdaroğlu'nun kurultaydaki konuşması her şeyden önce CHP'nin bugüne kadar Baykal eliyle sürdürdüğü dünyanın en saçma politikalarından somut bir kopuşu belirliyordu. Kültürel, hukuksal terimler üstünden devam eden bir anlayış değil reel sorunlara odaklanmış bir muhalefet söz konusuydu. Sigortadan yolsuzluğa, işsizlikten emeğe açılan bir yelpazede kaldı Kılıçdaroğlu. Bu doğru veya yanlış reel bir muhalefettir ve önemli bir başlangıçtır. CHP ancak bu yolda ilerlerse kitlelerle buluşabilir ve kendisini sollaştırabilir.⁴

Böylece CHP'de 22 Mayıs 2010 tarihinde yapılan 33. olağanüstü kurultayla Kemal Kılıçdaroğlu dönemi başlayacaktı. CHP tabanında, Türkiye kamuoyunda sürecin nasıl devam edeceği hâlâ merak konusuydu. Çünkü partinin başında yeni isim Kemal Kılıçdaroğlu vardı ama teşkilatın ipleri eski siyasetin temsilcisi Önder Sav'ın elindeydi. Bir anlamda bir geçiş süreci yaşanıyordu. Durumun böyle olduğunu siyasi söylemlerden de izlemek mümkündü. CHP Genel Başkanı olarak Kılıçdaroğlu Türkiye'nin önemli bir meselesiyle ilgili bir açıklama yapıyor, ertesi gün partinin bir milletvekili bu açıklamanın "Genel başkanın kendi görüşü" olduğunu söyleyebiliyordu.

CHP bu gel-gitler içinde 12 Eylül anayasa referandumu kampanyasını başlattı. Yeni yönetimin yeni bir tavır sergilemesi beklense de bu olmadı ve CHP, Baykal dönemi

Kılıçdaroğlu,
kurultay
konuşmasında
Türkiye'nin temel
siyasi sorunlarına
değınmemişti. Ama
eski sert siyaset
söylemi yerine
daha yumuşak,
işsizlik, yoksulluk
ve yolsuzluk gibi
toplumsal sorunları
öne çıkartan bir
konuşma yapmıştı.

3. Hatem Ete, "CHP'deki Değişim Lider Değişimi mi, Siyaset Değişimi mi?" *SETA Analiz*, Haziran, 2010.

4. Hasan Bülent Kahraman, "CHP Sollaşabilir, Solculaşmaz", *Sabah Gazetesi*, 24 Mayıs 2010.

CHP içindeki bu söylemsel ikilem, mevcut tabanın değişime direnç göstereceği korkusundan besleniyordu. Aslına bakılırsa, bu korku yersiz de sayılmazdı.

CHP'sinin formüle ettiği "hayır" kampanyasını sürdürdü. Kılıçdaroğlu'nun referandum kampanyasındaki söylemleri, bir sürü yenilik içeriyordu. Kılıçdaroğlu yeniydi ve söylemlerinde yeniliğin ipuçları vardı. Türbanı biz çözeriz, oyu bize verin, genel af çıkaralım söylemleri söylendikten sonra geri adım atılsa bile, bunlar eskiyle kıyaslanmayacak ileri adımlardı. İmralı'da PKK lideri Abdullah Öcalan'la hükümetin veya devletin görüştüğü iddiaları ortaya atıldığında Kemal Kılıçdaroğlu şöyle diyordu: "Önemli olan ne görüşüldüğüdür. Devlet tabii ki görüşebilir." Bu söylem Baykal dönemiyle kıyaslandığında CHP ölçeğinde "devrim" sayılabilecek bir farklılıktı. 12 Eylül Anayasa referandumuna gidilen süreçte bunlar söylenirken, parti içinde sert tartışmalar da yaşanıyor. CHP bir anlamda ilk kez kendi içinde "ulusalci/statükocu" ve "değişimci" iki yapıya doğru gidiyordu.

CHP içindeki bu söylemsel ikilem, CHP'nin mevcut tabanının değişime direnç göstereceği korkusundan besleniyordu. Aslına bakılırsa, bu korku yersiz de sayılmazdı. Baykal 2000'lerde dünyayı doğru algılayıp, uyum sağlaması beklenen CHP'yi neredeyse tek parti dönemi CHP'sinin pozisyona getirmişti. Tabii bu siyasal daralma bir anlamda Türkiye'deki toplumsal ve sınıfsal değişimin bir sonucuydu. Anadolu sermayesinin gelişmesi ve etnik ve dini taleplerin kamusal alanda seslendirilir olması, cumhuriyet modelinin ortaya çıkardığı orta sınıfı, "statü" kaygısına sürükledi. Bu kaygı son 8 yılda AK Parti iktidarı karşısında kendini yenilemeyen CHP ve mevcut statükocu sistemi korumak isteyen asker ve bürokratik elitlerin, "rejim ve değerler" üzerinden yürüttüğü siyasetle korkuya dönüştü. Böylece, birbirini besleyen bir kısır döngü oluştu. Bu yüzden kıyılarına, kent merkezlerine sıkışan, "dinci" ve "Kürt" korkusu yaşayan kentli, orta sınıf, siyasetin değişim talebi karşısında en büyük engel olarak duruyordu. CHP'nin yeni yönetimi "ulusalci" ideolojiye sahip bu tabanının "değişim" istemeyeceği korkusuyla hep temkinli adım atıyordu. Son dönemde parti içi siyasi mücadele de ağırlıkla bu eksen üzerinde yürüdü. Resepsiyon krizi, türban açılımına karşı direniş, Kılıçdaroğlu ve ekibini zorlayan çekişlerdi.

Bu zemine rağmen, 18 Aralık 2010'da yapılan 15. Olağanüstü Kurultay'ına gitmeden CHP'de Abant'la başlayan, 16 Ekim 2010'da Swiss Otel'deki toplantıyla süren ve en son 19-21 Şubat 2011'de Van'da, "Kürt Açılımı" olarak adlandırılan toplantılar yapıldı.

CHP son yıllarda ilk kez kendisi dışında kalan aydınlarla bir araya gelip "Nasıl bir siyaset izleyebiliriz?" sorusuna cevap aradı. İstanbul Swiss Otel'de konuşanlardan biri de Dr. Muhammet Çakmak'tı. Çakmak, CHP'yi o güne kadar yönetenlerden Önder Sav'ın da hazır bulunduğu o toplantıda yaptığı konuşmada CHP siyasetine çok sert ve çarpıcı eleştiriler yöneltti. Daha sonra Gürsel Tekin'in "adeta dayak yedik" diye nitelediği o konuşmada Çakmak şöyle diyordu:

Türkiye'de gelişen yeni dili CHP'nin anlama problemi var. Bu problem, aynı zamanda Türk modernleşmesinin problemidir. CHP bu süreci anlayamadığı için bu modernleşmeyi bir başkalaşma, yozlaşma olarak algıladı. Oysa sosyolojik hayat doğal olarak evrildi.

Bu arayışları sürdüren Kılıçdaroğlu ile eski partiyi temsil eden Önder Sav'ın bir arada olması eşyanın tabiatına aykırıydı ve CHP ikinci bir doğuma hazırlanıyordu. CHP'de

değişimin doğal mecrasında akması için Genel Sekreter Önder Sav'ın gidip Gürsel Tekin'in etkili olması gerekiyordu. Sav uzun süre direndi. Nihayet bu değişimi Eski Genel Başkan Deniz Baykal'ın katkısıyla, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın CHP'yi 2008'de kabul edilen tüzüğü uygulamaya çağırması sağladı. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu bu fırsatı değerlendirdi ve tüzüğü uygulamamak için direnen Sav'a meydan okudu. CHP çok değil 6 ay içinde ikinci kez depreme sarsılıyordu. Kılıçdaroğlu genel başkan olarak olağanüstü kurultay kararı aldı ve parti içi en sert konuşmasını yaptı: "Parti içindeki korku imparatorluğunu yıktık, şimdi sıra Türkiye'deki korku imparatorluğunu yıkmakta..."

Değişimin şifreleri

CHP kaset skandalından sonra 6 ay içinde ikinci kez kurultaya gitti. 18 Aralık 2010 yılında yapılan kurultayda sadece parti meclisi üyeleri yenilendi. Ancak bu kurultayın gizli şifresi siyasetin yeni aktörleriydi. Bunun başında da Gürsel Tekin geliyordu. Çünkü CHP'deki değişim için 29 Mart'ta başlayan, halka dokunan siyasetin simgesi Gürsel Tekin'in etkili görevde olması gerekiyordu.

Aslında bu süreci komplo kaseti başlatmıştı. Bizzat CHP'nin yarattığı statükocu sistemin bütün aktörleri, başta iş dünyası olmak üzere medya, yüksek yargı ve bürokrat kesim de bu zemin üzerinde yürüyerek, CHP'nin "biraz değişim"le Alevi, Kürt ve dindarlara dokunan bir partiye dönüşmesini istiyordu Amaçları da Baykal'ın harekete geçiremediği kitleleri harekete geçirerek AK Parti karşısında en azından bir "koalisyon" şansı yakalamaktı.

Bu ne kadar gerçekleşir, toplumsal mühendislik hesapları ne kadar hayata geçer, belli değil. Ancak şu bir gerçek ki, CHP için bu hesabı yapanların hesaplayamadığı sonuçlar da ortaya çıkabilir; zira değişime öncülük eden siyasi aktörlerin kimliğiyle, küresel dünyanın değişen koşulları da CHP'yi köklü bir değişime zorluyor. CHP ya değişerek olgular üzerinden siyaset yapan bir partiye dönüşecek ya da parçalanıp küçülecek ve kaybolup silinecek.

İşte bu noktada, değişme öncülük eden siyasi aktörlerin kimliği, değişimin seyrinin nereye doğru olacağını gösteriyor. Sürece sistemin öteki saydığı iki siyasi aktör, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve Yardımcısı Gürsel Tekin öncülük ediyor. Onların bu özellikleri, 1947'den beri CHP'nin değişimine öncülük edenlerden çok farklı olduklarını gösteriyor. Devleti ve rejimi koruma üzerine kurulan, ara ara halka yaklaşan CHP, tarihinde ilk kez ötekileştirdiği kesimlerin içinden gelenler tarafından "değişim" sürecine sokuluyor. Tam da bu nedenle dışarıdan bakınca hâlâ statükoyu koruyan, hatta Ergenekon dava sürecine sahip çıkan CHP'de, "değişim" adına derin bir hesaplaşma yaşanıyor. Parti dışındaki "ulusalcı" kesimlerin CHP'ye yönelik öfkesinin altında bu gerçek yatıyor. Bu öfke sadece söylem düzeyinde de kalmıyor. Ergenekon davası ekseninde süren operasyonların ayrıntıları ortaya çıktıkça, CHP'ye yönelik öfkeyi de aşan siyasi tezgâhların kurulduğu açığa çıkacaktır.

CHP'nin değişim sürecine girişi, Kılıçdaroğlu-Tekin ikilisinin 29 Mart seçimleriyle hayat buldu. O günlerde parti içinde bir karşılığı olmasa da toplumda farklı bir rüzgâr

Devleti ve rejimi koruma üzerine kurulan, ara ara halka yaklaşan CHP, tarihinde ilk kez ötekileştirdiği kesimlerin içinden gelenler tarafından "değişim" sürecine sokuluyor.

“Yeni CHP”
diye yola çıkan
Kılıçdaroğlu-
Tekin ikilisi, kısa
sürede farklı siyasi
aktörleri de CHP
safına kattı. Biraz
karmaşık görünse
de bu ikilinin,
“Yeni CHP” çatısı
altında parti içi
peşinde olduğu
söylenbilir.

esmesine yol açtı. O günlerin ardından İstanbul İl Başkanı olan Gürsel Tekin Mart 2010 tarihinde *Newsweek Türkiye* dergisine şu açıklamaları yapıyordu:

Değişim kanlı mı kansız mı olacak diye merak ediyorsanız, öyle ya da böyle olacak. Ama bize kansız olması yakışır. Herkesin, genel başkanımızın da özlemi bu. (...) Laiklik tartışması yok toplumun gündeminde. Şeriat gelecek, komünizm gelecek... Hep bu korkularla büyütüldük. (...) Sosyal demokratsınız ama dindarlarla, Kürtlerle aranızda mesafe var, ne kadar ayıp bir şey. Kaldı ki, geçmişte en çok oyu, bugün kentin çeperi dediğimiz ve belli bir partiye angaje gördüğümüz o insanlardan almışız. İstanbul'daki anlayışı bütün illere yaymalıyız. Genel merkezde ciddi bir çalışma var. 22 Mayıs'taki kurultayda yepyeni bir anlayış ortaya çıkacak. Partideki örgütlenme yapısı değişecek, temel sorunlarla ilgili Türkiye'ye bir vizyon sunulacak. Benim beklediğim CHP, bu.

Tekin'in bu beklentisi o zeminde ne kadar gerçekleşirdi bilinmez ama Deniz Baykal'ın istifa edip ayrılmasından bir süre sonra bu ikili partinin en etkili yerlerine gelerek bu şans yakaladı. Bir süre gel-gitler yaşayan bu ikilinin arasındaki siyasi ilişki, henüz tam rayına oturmasa bile giderek daha “uyumlu” bir seyir izlediği kesin. CHP'nin bundan sonraki siyasi yürüyüşü, bu ikilinin performansına bağlı olacak.

“Yeni CHP” diye yola çıkan bu ikili, kısa sürede farklı siyasi aktörleri de CHP safına kattı. Biraz karmaşık görünse de bu ikilinin, “Yeni CHP” çatısı altında parti içi bir “koalisyon”un peşinde olduğu söylenebilir. Bugün CHP içinde birbiriyle anlaşamaz diye bakılan birçok siyasi aktör bir araya getirilmiş durumda. Zaman zaman sert çıkışlarıyla tartışma yaratan ve “ulusalci” kesimin temsilcisi olarak bilinen eski merkez sağdan gelen Süheyl Batum'la faili meçhul cinayetlerin araştırılması için “Hakikatler Komisyonu” öneren Kürt sivil siyasetinin önde gelen ismi Sezgin Tanrıkulu bir arada. Aynı şekilde, din ve dindarlar meselesini bilen, Elazığlı Halidi Nakşibendî Şeyhi Halit Hoca'nın torunu, din sosyolojisi üzerine çalışan Muhammet Çakmak'la sosyalist soldan gelip “andımız değişmeli” diyen Enver Aysever bir arada. Bu koalisyon çerçevesinde, yeni orta sınıf üzerine araştırmalarıyla CHP'nin toplumsal tabanını tanımlamaya çalışan Sencer Ayata ve “endişeli modernler” kavramıyla yeni bir tartışma yaratan Binnaz Toprak'ın isimlerini de anmak gerekiyor.

Bir anlamda CHP, Süheyl Batum'la “ulusalci” Kemalist-laik kesime, Sezgin Tanrıkulu ile Kürt coğrafyasına, Muhammet Çakmak'la muhafazakâr dindar kesimlere, Enver Aysever'le de sosyalist sola ulaşmayı hedefliyor. CHP'de eskiden olmayan yeni bir siyasi akıl ve yeni bir siyaset dili var. Kuşkusuz ilk bakışta bu birbiriyle çelişkili görünenlerin bir araya gelişi Deniz Baykal'ın sık başvurduğu “vitrin” yöntemini hatırlatıyor ama bu kez durum biraz farklı.

Deniz Baykal, 3 Kasım 2002 seçimlerinde Kemal Derviş, Yaşar Nuri Öztürk ve Zülfü Livaneli'yi, 22 Temmuz 2007 seçimlerinde ise İlhan Kesici, Lütfullah Kayalar, Edip Safter Gaydalı gibi isimleri vitrine koymuş ve “değişim” imajıyla oy alabileceğini hesaplamıştı. Ancak bu hesap her iki seçimde de alınan düşük oy nedeniyle ciddiyet bulmadı. Açıkçası “devşirme” siyasi aktörlerle değişim olmadı, olamazdı da.

Yeni CHP” ise saflarına kattığı isimlerin fikirlerinden bir “sentez” bir “ittifak” çıkarma derdinde. (...) Hülasa CHP liderinin, duyarlılıklarını iyi bildiği geleneksel parti tabanını mümkün olduğunca tedirgin etmemeye çalışarak ama fazla ince eleyip sık dokumaksızın olabilecek en geniş ölçekte ittifak oluşturma yoluna gideceği söylenebilir.⁵

5. Avni Özgürel, “2011 Kemal kılıçdaroğlu için Kader Seçimi”, *Radikal Gazetesi*, 4 Kasım 2010.

Son birkaç ayda söylenenler deyim yerindeyse CHP'nin ezberini bozan şeylerdi.

Değişim çok doğal. Değişmek ontolojiktir, tanrısaldır. Değişmemek bataklığa dönüşmektir. (...) Ben, 'İslam, modernite karşısında görkemli bir defans oluşturdu' diyorum. Nakşibendilik, insanlığı yalnızlaştıran bu kainatta çıkara dayalı ilişkilere karşı yüksek bir ahlaklır. İslam ötekileştirmez, insanların ruhları üzerinde bir baskı aracına da dönüşmez. (...) Türkiye'de Karl Marks anlalılsaydı sol bu kadar sefil duruma düşmezdi. Ben Marks'ın yabancılaşma kavramını okuduğumda sarsılmıştım.⁶

Solun "sefilliği"ne atıf yapılırken, soldan gelip CHP içinde yer alanların söyledikleri de bir o kadar "değişim" öneriyordu.

Kılıçdaroğlu'ndan beklediğimiz cumhuriyetçi partiden sosyal demokrat partiye dönüşmüş CHP'yi Batı tipi özgürlük talep eden bir sosyal demokrat parti yapması. (...) Biz 'Ne mutlu Türküm diyene' söyleminin ötesinde bir adım atmamız. Ayrışmayı değil, birleşmeyi sağlayan bir tutum takınmalıyız. 'Türküm, doğruyum, çalışkanım' diye başlayan meselenin de artık çocukları okul bahçesinde toplayıp, askeri bir nizam içerisinde bütün bir toplumu kışlaya benzeterek uygulanması doğru değildir.⁷

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, 18 Aralık 2010 kurultayında bu çıkışlara destek verdiğini şu cümleyle özetliyordu: "CHP bürokratik devlet solculuğu yapan bir parti değil, halkın partisidir."

Kılıçdaroğlu ve Tekin ikilisi, 10 ay gibi kısa bir sürede CHP gibi 87 yıllık statükocu bir partide farklı fikirlerin seslendirilmesine zemin hazırlayarak "değişimin" hangi yönde seyredeceğinin sinyalini verdi. Araya seçim süreci girdiği için bir süre ara verilen bu fikri tartışma, seçim sonrası belki küçük de olsa bir ayrılık getirebilir ama "Yeni CHP"nin devre dışı kalmasına yol açmaz. Çünkü bu son arayışı, 1966'larda ortaya atılan "ortanın solu" ve onun bir devamı olan 70'lerdeki "demokratik sol" arayıştan farklı kılan, Türkiye'deki toplumsal dinamizmin CHP yönetimine yansımalarıdır. Bu yansıma siyaset dilini ve parti politikalarını da etkiliyor. Biraz geç kalırsa da CHP, 12 Haziran 2011 seçimlerine giderken toplumun karşısına farklı projelerle çıkıyor. Sadece son iki proje, "Aile Sigortası" ve "Kolay Askerlik" projeleri bile yeni siyaset dilinin halkla buluştuğunu gösteriyor. Doğrusu CHP, Türkiye'nin temel sorunlarına henüz neşter atacak bir siyasi yaklaşım sergilemiyor ama 10 ayda gelinen bu nokta, nereye doğru gidileceği açısından önemli. Az da olsa CHP, Türkiye toplumuyla buluşmak için halka dokunan politikalar üretiyor.

Seçmen tabanı

Eski CHP'nin hangi seçmenden oy aldığı biliniyordu. Kent merkezleri, kıyılar ve bürokratik elitler. Bu tabana dayanarak, son iki seçimde yüzde 23'ü geçemedi. 22 Temmuz 2007 seçimlerinde yüzde 20,4, 29 Mart 2009 yerel seçimlerde ise yüzde 23 civarında oy aldı. Yeni CHP bu oyu nasıl arttıracak? Burada asıl sorun CHP'nin hangi toplumsal tabana dayanacağı. AK Parti'yi iktidara taşıyan asıl gücün Anadolu sermayesi olduğu siyaset uzmanlarının ortak kanısı. Peki, CHP hangi ekonomik sınıfa ve hangi toplumsal kesime dayanacak?

Kılıçdaroğlu ve Tekin ikilisi, 10 ay gibi kısa bir sürede CHP gibi 87 yıllık statükocu bir partide farklı fikirlerin seslendirilmesine zemin hazırlayarak "değişimin" hangi yönde seyredeceğinin sinyalini verdi.

6. Dr. Muhammet Çakmak, *Radikal Gazetesi*, 21 Aralık 2010.

7. Enver Aysever, "CHP, Artık Yüzüncüyl Marşını Bestelemelidir", *Akşam Gazetesi*, 3 Ekim 2010.

AK Parti'yi iktidara taşıyan asıl gücün Anadolu sermayesi olduğu siyaset uzmanlarının ortak kanısı. Peki, CHP hangi ekonomik sınıfa ve hangi toplumsal kesime dayanacak?

Bu konuda klasik söylem sosyal demokrat bir partinin "halka" dayanmasıdır. Prof. Dr. Sencer Ayata bu nedenle ağırlıklı "yeni orta sınıf"tan söz ediyor. İşçiler, yoksullar ve tarım emekçileri ise "sosyal demokrat" varsayılan CHP'nin kapsama alanı içinde görünüyor...

Kıyılar, tuzu kurular, beyaz Türkler gibi yüzeysel ifadeler Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi dönüşümü görmemizi engelliyor. Ortada yüzde 30'lara hatta yüzde 40'lara ulaşan bir kitle var. CHP artan ölçüde ülkenin yüksek vasıflı işgücünün desteğini kazanıyor. Yeni yaşam tarzlarını benimseyenlerin partisi haline geliyor. İleri sanayi hatta sanayi ötesi kesimlerin benimsediği parti oluyor. Türkiye'nin lokomotifini bu kesimler ve yöreler. CHP toplumun geleceğini temsil eden orta sınıfların partisi oluyor.⁸

CHP bu konuya ciddi bir şekilde kafa yoruyor. Türkiye'nin son 20 yılda toplumsal yapısının köklü değişiklik geçirdiği ve üretilen refah üzerinden her kesimin pay alarak zenginleştiği gerçeği onların da gündeminde. Ortaya güçlü bir orta sınıfın çıktığı tezi yaygın görüş olarak kabul görüyor. CHP'ye göre geçmişte siyasi partiler büyük kentlerde komprador burjuvaziye, Anadolu'da ise eşrafa dayanıyordu. Şimdi böyle sınıfsal bir yapı yok. Yeni üretilen kentli bir kültür ve güçlü bir orta sınıf var. Ama aynı zamanda, dindarlar, laikler, Kürtler ve Aleviler bağlamında kompartımanlara ayrılan toplumsal bir yapı söz konusu. CHP, siyasetinin toplumsal temelini orta sınıf üzerine kurarken kompartımanlara ayrılan kesimleri de buluşturmayı hedefliyor. Yeni CHP, bir anlamda kendi içinde siyasal bir senteze giderken, toplumsal kompartımanlar arasında da bir sentezden söz ediyor.

CHP Kemal Kılıçdaroğlu'nun yönetime gelişinin ilk ayında ciddi bir yükseliş gösterdi. Ancak parti içi kavgaların ve siyasal söylemlerdeki gel gitlerin yaşanması yükselişi biraz aşağı çekti. Kamuoyu araştırma şirketlerinin yaptığı anketlere göre, CHP'nin oyu, bu aralar, yüzde 26,5 civarında görünüyor. Bu küçük artışın yeterli olmadığı açık. Parti içi disiplini sağlayan, proje üreten bir CHP'nin bu tempoyla gidildiği takdirde oyunu yüzde 30'lara ulaştırması hiç de zor değil.

III. CHP'NİN İÇ POLİTİKADAKİ TEMEL SORUNLARA YAKLAŞIMI

CHP'nin Kürt meselesine nasıl baktığı son 10 yılın en çok merak edilen sorusu. Eski CHP 1999 yılına kadar, Kürt sorunuyla ilgili SHP'nin 1990'daki Kürt Raporu'ndan geri adım atsa da o çizgiye yakın durdu. 1999 seçimlerinde meclis dışı kaldığı için de kimse o politikasını fazla sorgulamadı. Ancak 2002 seçimlerinden sonra bu konuda geçmiş tavrılarının tam tersi bir duruş sergiledi. 2000'li yıllara damgasını vuran "ulusalçı" çizgiye yakınlaşan CHP, Kürt sorunuyla ilgili her adıma sert tepki verdi. Nihayet 29 Mart seçimleriyle birlikte Deniz Baykal'ın "etnik kimlik şereftir" sözü yeni bir yumuşama sürecinin ilk adımı oldu. Bu yumuşamaya rağmen 2009 yılında AK Parti'nin başlattığı "açılım"a karşı MHP ile birlikte en sert muhalefeti yürüttü. Konunun meclise taşınması sırasında CHP adına konuşan Onur Öymen'in Dersim Katliamı'nı hatırlatan konuşması, CHP'nin devletçi çizgisinde bir değişim olmadığını işaretliydi. CHP'nin bu tutumu, aldığı oylara da yansdı. 2007 seçimlerinde bölgeden neredeyse oy alamadı. Hakkâri'den yüzde 3,5, Diyarbakır'dan ise ancak yüzde 2 oy alabildi.

8. Prof. Dr. Sencer Ayata, "CHP ve Orta Sınıflar", www.arayis.org (erişim, <http://www.arayis.org/2010/09/chp-ve-orta-siniflar/>)

Oysa Türkiye'nin en temel sorunlarından biri olan Kürt sorununun çözümünde ana muhalefet partisi olan CHP'nin önemi büyüktü. CHP soruna nasıl baktığını ortaya koyamayınca, mevcut iktidar da atacağı demokratik adımları hem yavaşlattı, hem de kaygıyla atmaya başladı. Bu zeminde CHP'de yönetim değişti ve genel başkanlığa Kemal Kılıçdaroğlu geldi. Kılıçdaroğlu Dersim'li olduğu için Kürt ve Alevi kimliğiyle biliniyor. Ancak ilk kurultay konuşmasında ne sorunun adını andı, ne de Kürt ve Alevi kelimesini ağzına aldı. CHP'de bir yönetim değişimi olmuştu ama Türkiye'nin en önemli iki sorunuyla ilgili tek kelime edilmemişti. CHP izlediği siyasetle kendisine oy veren kitleleri Türkiye'nin sorunlarından uzaklaştırmış, hatta öfkeli hale getirmişti. Şimdi o kıyılara, kent merkezlerine sıkışan, yaşam biçimi ve bölünme kaygısıyla öfkeli hale gelen seçmen tabanı CHP'nin "açılım" yapmasının önündeki en büyük engel olmuştu. Kılıçdaroğlu ve ekibi bu kitleleri kaybetmemek için ürkek bir siyaset izledi.

Öte yandan, bir siyasi partinin dindarlarla, Alevi ve Kürt kitlelerle buluşmadan iktidar olma şansı yakalayamayacağı şeklinde bir Türkiye gerçeği vardı. Bu yüzden Kılıçdaroğlu'nun göreve gelişinin hemen sonrasında Önder Sav'ın da desteğiyle bir komisyon oluşturulup, Kürt Raporu hazırlamak için bölgeye gönderildi. O çalışma sürerken, 12 Eylül referandum sürecinde Kılıçdaroğlu, "genel af" çıkışı ve Öcalan-devlet arasındaki görüşmeye ilişkin yaklaşımıyla eski sert siyaset dilini kullanmayacağını gösterdi. Bu "Yeni CHP"nin soruna nasıl bakacağını bir işaretiydi.

Yeni CHP'nin Kürt meselesine yaklaşımı daha çok, 18 Aralık 2010 kurultayından sonra ortaya çıkmaya başladı. Aslında net bir yaklaşım yoktu. Kürt Raporu hazırlamak, siyaseten bir tavır takınmak seçime giden Türkiye'de CHP için riskli bulundu. Bu yüzden daha çok ekonomi üzerinden bölgenin kalkınması konu edildi. Kürt demeden "üçüncü yol" denilerek, AK Parti ve BDP dışında yeni bir alternatif olma arayışına yöneldi. Bu arayışların en önemlisi, Kemal Kılıçdaroğlu'nun bölgeye gitmesi, dolaşmasıydı. Daha önce bölgeye gidemeyen CHP böylece bölgeyle kısmi de olsa bir iletişim kurmaya başlıyordu. Bu yaklaşımı bir adım ileriye taşıyan ise Van'da 19-21 Şubat 2011'de yapılan "Kürt Açılım" toplantısıydı. Yeni CHP'nin düzenlediği "Siyasette Başarı Stratejisi" çalışmalarından sonra konuşan Kılıçdaroğlu ilk kez "Kürt Sorunu"ndan söz etti:

Kürt sorununu CHP nasıl çözmelidir? Nasıl bakmalıdır ki çözerse CHP çözer anlayışı toplumda egemen olsun. Zaten bu anlayış var, değişik yerlerde söyleniyor. Bu algıyı güçlendirmek için CHP ne yapmalıdır? Bu konu tartışıldı.

CHP bu konuya hâlâ ürkek yaklaşıyor. Bunun nedeni de eski CHP'nin yarattığı tabandan duyulan korku. Bu korku nedeniyle CHP, Kürt seçmenle buluşmada sıkıntı yaşıyor. Bu tedirgin tutumla, CHP'nin bölgeden oy alması zor görünüyor. Bu nedenle, CHP yönetimi daha çok büyük kentlerde yaşayan Kürt seçmene güveniyor. İstanbul'da yerel seçimlerde Kemal Kılıçdaroğlu ve Gürsel Tekin ikilisinin yürüttükleri politikaların Kürt seçmende bir karşılığı olduğuna inanılıyor. Bununla birlikte Sezgin Tanrıkulu gibi Kürt kimliğiyle bilinen birine CHP'de üste düzey bir görevin verilmesinin de etkili olacağı ön görülüyor. CHP en azından bu seçimlerde Kürt seçmenden büyük oy beklemese de ne kadar seçmeni harekete geçirdiğini görmüş olacak. Bu çerçevede, CHP gibi bir partinin birinci ve ikinci isminin Kürt olmalarının açık açık olmasa da bilinmesinin özellikle büyük şehirlerde oya dönüşeceği hesabı yapılıyor.

CHP Kürt meselesine hâlâ ürkek yaklaşıyor. Bunun nedeni de eski CHP'nin yarattığı tabandan duyulan korku. Bu korku nedeniyle CHP, Kürt seçmenle buluşmada sıkıntı yaşıyor.

Yeni CHP aslında sadece Kürt meselesinde değil, sivil-asker, yargı ve AB'ye bakış konusunda da yeni yaklaşımlar ortaya koyuyor. Hâlâ açık ve net politikalar görülmesi de eski CHP ile kıyaslandığında Yeni CHP'nin daha açılımcı siyaset izlediği açık.

Yeni CHP aslında sadece Kürt meselesinde değil, sivil asker, yargı ve AB'ye bakış konusunda da yeni yaklaşımlar ortaya koyuyor. Hâlâ açık ve net politikalar görülmesi de eski CHP ile kıyaslandığında Yeni CHP'nin daha açılımcı siyaset izlediği açık. Türkiye tarihinin en kritik meselesi sivil-asker ilişkilerinde CHP hep askere yakın duran bir duruş sergiledi. Kılıçdaroğlu ise, henüz bir politikaya dönüşmesi de yaptığı çıkışlarla "sivil" çizginin önemine vurgu yaptı. CHP'nin bu noktaya gelmesinde 12 Eylül Anayasa referandum oylamasının ciddi bir kırılma yarattığını söylemek mümkün. Ancak CHP eski siyasetiyle yenisine geçiş arasında gidip gelmeler yaşadı. İç Hizmet Kanunu'nun 35. maddesinin kaldırılmasını önermek, Van'ın Özalp İlçesi'nde yer alan Orgeneral Mustafa Muğlalı isminin kaldırılmasını istemek yeni çıkışlardı. Bu konuda CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun askeri darbelere ilişkin değerlendirmesinin de altı çizilmeli.

Biraz temkinli de olsa Kılıçdaroğlu, 1960 askeri darbesi dâhil tüm darbelere karşı çıkarak yeni bir tavır takındı. Asker-sivil ilişkilerine yönelik en net açıklamasını ise Almanya gezisi sırasında Berlin'de katıldığı bir toplantıda dile getirdi: "Sivil-asker ilişkilerinin demokratik temele oturtulmasını istiyoruz. Eğer bir darbe olursa tankın karşısına ilk ben çıkacağım." Kılıçdaroğlu'nun bu yaklaşımına rağmen yardımcısı Süheyl Batum'un "Meğer ordu kâğıttan kaplanmış" açıklaması, CHP içinde hâlâ asker-sivil ilişkisine bakışta bir netleşme olmadığını gösteriyor. Ancak CHP'de ana eğilimin sivilleşmeden yana olduğu da çok açık.

Yeni CHP'nin yargıya bakışında da çelişkili bir durum var. Hâlâ yüksek yargıyla ilişkilerde CHP açık bir tutum ortaya koymuş değil. 12 Eylül referandumuyla CHP açısından ikili bir durum ortaya çıktı. Anayasa Mahkemesi ve HSYK'ya ilişkin düzenlemelere tepki gösterdiler ve referandumda "hayır" oyu verdiler. Ancak bu süreç yeni CHP'ye "siyaset üretme," projelere ağırlık vererek siyaset yapma fırsatı sundu. Tutuklama sürelerini sınırlayan yasanın uygulamaya geçmesinden sonra Yargıtay ve Danıştay'ın yapısının değiştirilmesi gündeme gelince CHP yine eski refleksiyle hareket edip, Meclis'in çalışmasını kilitlemeye odaklandı. Hatta Mısır'daki halk hareketi örneğine atıf yapan CHP'lilerin toplumu "direnişe" çağırması kamuoyundan büyük tepki aldı. Bu örnek bile CHP'nin yargı konusunda hâlâ eski tutumunu sürdürdüğünü gösteriyor.

CHP'nin AB ile ilişkileri Deniz Baykal döneminde neredeyse yok gibiydi. İlk adım 2008 yılında atıldı. Brüksel'de AB Temsilciliği kuran CHP, Avrupa Birliği'yle ilişkilerde daha aktif bir siyaset izleyeceğinin ilk işaretini vermişti. Yeni CHP eskisiyle farkını en net biçimde AB ile ilişkilerde gösterdi. Kemal Kılıçdaroğlu, göreve geldikten sonra 2008'de atılan adımı daha ileri götüreceğinin sinyalini verdi. Brüksel, Paris, Berlin ve Londra'ya giden Kılıçdaroğlu, Sosyalist Enternasyonal'le ilişkilere de farklı yaklaştı. Brüksel'de büro açan CHP'nin AB Temsilcisi Kader Sevinç aynı zamanda Avrupa Sosyalist Parti (PES) yönetim kurulu üyesi. Birkaç kez AB'nin Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stephan Füle ile görüşen CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Brüksel ve Paris gezileriyle bir anlamda CHP-AB ilişkilerini kurumsal bir zemine oturttu. Kılıçdaroğlu, Brüksel gezisini değerlendirirken şöyle diyordu: "Brüksel'de CHP'nin AB'ye karşı belli rezervi varmış gibi bir algı vardı, bu algının doğru olmadığını AB üyelik sürecinde Türkiye'nin, özellikle CHP'nin destek verdiğini ve bunu sürdüreceğini ifade ettik."

IV. CHP'NİN EKONOMİYE BAKIŞI

CHP'de Kemal Kılıçdaroğlu dönemi 22 Mayıs 2010'da yapılan 15. Olağanüstü Kurultay'la başladı. Kılıçdaroğlu'nun nasıl bir siyasal dil kullanacağı, CHP'ye nasıl bir yol haritası çizeceği bilinmiyordu. Bu yüzden kurultay konuşması merakla bekleniyordu. O konuşmasıyla Kılıçdaroğlu siyasal bir vizyon ortaya koymadı ama "sorunlar üzerinden siyaset" yapmayacağını ipuçlarını verdi. Ve daha çok ekonomi ağırlıklı bir konuşma yaptı. Kurultayda dile getirdiği 41 madde, yeni anayasadan, askeri yargıya, YÖK'ten faili meçhul cinayetlere birçok siyasal başlığı da içeriyordu ama dediğimiz gibi ağırlık ekonomik vaatlerdeydi.

CHP, Türkiye'nin iki temel sorunundan biri olan başörtüsünü, "merdiven altında çalışan türban"ıya, Kürt sorununu da "Et Balık Kurumları" açmaya indirgeyen bir yaklaşım içindeydi. Aslında bu CHP açısından biraz da zorunlu tercih edilmiş bir siyasal dildi. Uzun yıllar dar bir siyasal alana sıkışan ve kendini yenilemekten çok, kısır döngü içinde tekrarlayan CHP'yi yeni bir siyasal yolculuğa çıkarmak riskliydi. Kılıçdaroğlu bu korkusuyla bir siyasal vizyon çizdi. Bundan daha fazlası beklense de, partinin henüz oturmadığı, iç gerginliğin sürdüğü, eski siyasal aktörlerin etkisi altındaki bir CHP'de Kılıçdaroğlu bu sınırları pek aşmadı, aşamadı.

Baykal CHP'siyle kıyaslandığında ekonomiyle daha ilgili yeni bir dönemin başladığını söylemek mümkün. Çünkü neredeyse klasikleşmiş bir Baykal CHP'si vardı ve ekonomiyle ilişkisi yok gibiydi. Hatta o dönemde Baykal'a "CHP'nin ekonomi politikası nedir?" diye sorulduğunda verilen, "Söyleyim de AKP kopya mı çeksin?" cevabı mizah konusu olmuştu. Program düzeyinde Kılıçdaroğlu dönemine bakıldığında henüz netleşmiş olmasa da ekonomide "devlet-özel sektör" dengesi üzerine kurulu klasik "karma ekonomi" yaklaşımı dikkat çekiyor.

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun ekonomiye ilişkin söyledikleri ne kadar eleştirilse de önerileri eksik veya uçuk bulunsa da ciddi bir tartışma yarattığı açık. Seçim vaatleri çerçevesinde hazırlanan "Cumhuriyetin 100. Yılına Doğru, Yeni Ekonomi Stratejisi" başlıklı rapor, "herkes için üretim, herkes için zenginlik" talebini öne çıkarıyor. Aynı raporun "Ekonomi Politikalarına Genel Yaklaşımımız" başlıklı bölümünde "Yeni CHP'nin ekonomiye, küresel dünyayla ilişkilere nasıl baktığının ipuçları şöyle sıralanıyor:

Ülkemizin uluslararası rekabet gücünü hızla aşındıran, ithalata ve dış sermayeye bağımlılık yaratan, istihdam yaratmayan mevcut büyüme stratejisi terk edilecek.

Küresel ve bölgesel ekonomide ortaya çıkan fırsatlardan, teknolojik yeniliklerden en üst düzeyde yararlanacağız.

Piyasa etkin bir güçtür. Ancak kurlsız ve denetimsiz bir piyasa, son büyük krizde de görüldüğü gibi hata yapmaktadır.

Bu nedenle devletin düzenleyici ve denetleyici işlevlerini güçlendireceğiz.

12 Haziran seçim beyannamesinde de ekonomiyle ilgili öneriler ciddi bir yer tutuyor. Aile Sigortası'yla yoksul her aileye 600 lira, KOBİ'lere sıfır faizli kredi, 800 bin kişiye istihdam sağlanması, emeklilere, çiftçilere, öğrencilere ve askerlik çağı gelenlere yeni öneriler getirmesi CHP'yi bu alanda da siyasal aktör haline getirecek gibi görünüyor. Muhalefet partisi olarak eleştirel yaklaşımı doğru kabul edilse de, mevcut duruma iliş-

Kılıçdaroğlu kurultayda siyasal bir vizyon ortaya koymadı ama "sorunlar üzerinden siyaset" yapmayacağını ipuçlarını verdi. Ve daha çok ekonomi ağırlıklı bir konuşma yaptı.

11 Nisan 2010 tarihinde listeler Yüksek seçim Kurulu'na verildiğinde CHP'nin karma bir liste yaptığı ortaya çıktı. CHP'yi "merkez"de konumlayan, AK Parti karşısında bütün muhalefetin "şemsiyesi" yapmayı amaçlayan bir liste hazırlanmıştı.

kin karanlık bir tablo çizip, negatif bir siyaset dili kullanması belki de "Yeni CHP"nin en zayıf tarafı. CHP'nin yayımladığı 37 sayfalık "Yeni Ekonomi Stratejisi" kitapçığında son 8 yıllık AK Parti iktidarının yaptıklarıyla ilgili tek bir olumlu yaklaşım bulunmuyor.

Ekonomiye ilişkin yaklaşımlar ve öneriler, yeni anayasa sözü, Kürt kimliğine ilişkin yaklaşımlar ve Avrupa Konseyi'nin Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na Türkiye'nin 1990'lar da koyduğu şerhlerin kaldırılma vaadi, CHP'deki değişimin süreceğini gösteriyor. Eksikliğine rağmen bu çaba sadece CHP'de değişim sağlamayacak, aynı zamanda Türkiye'deki demokrasi çitasını da bir hayli yükseltecektir.

V. CHP'NİN MİLLETVEKİLİ LİSTELERİ VE ERGENEKON GERÇEĞİ

CHP'deki değişimin en önemli ölçülerinden biri 12 Haziran 2011 seçimlerine giderken hazırlayacağı milletvekili listeleriydi. Bu yüzden de listeler açıklanmadan önce CHP'nin kimleri aday yapacağı çok tartışıldı. 11 Nisan 2010 tarihinde listeler Yüksek seçim Kurulu'na verildiğinde CHP'nin karma bir liste yaptığı ortaya çıktı. CHP'yi "merkez"de konumlayan, AK Parti karşısında bütün muhalefetin "şemsiyesi" yapmayı amaçlayan bir liste hazırlanmıştı. Listede eski sosyal demokrat siyasi aktörlere yer verilmeyip merkez sağla özdeşleşen isimlerin alınmış olması "CHP sağcılaşıyor" yorumlarının yapılmasına yol açtı. CHP, Baykal ve Sav'la özdeşleşen isimleri listeye almayarak, ciddi bir tasfiye gerçekleştirdi. Bu tasfiyeyi kolaylaştırmak için belli yerleşim yerlerinde önseçim yaptı ve CHP seçmeninin de bu aktörlerin tasfiye edilmesini desteklediğini ortaya koydu. Yeni CHP'yi inşa etme misyonuyla Parti Meclisi'ne alınan farklı siyasal eğilimlerdeki isimler seçilebilecek yerlerden aday gösterildiler. Bu hamle, CHP'deki değişim eğiliminin kalıcı olacağını gösteren bir işaret olarak algılandı.

Listede en yüksek tepkiyi, listeye konulan Ergenekon sanıkları çekti. Özellikle de Mehmet Haberal ve Sinan Aygün'ün aday olmaları parti içinde ve kamuoyunda çok tartışıldı. CHP bir yandan "değişim" derken, öte yandan darbe girişimcileriyle özdeşleşen isimleri listesine alarak statükoyla bağını sürdürüyordu. Kısaca CHP'nin değişimine Ergenekon lekesi düşmüştü. Peki, bu durum, AK Parti karşısında tek muhalefet gücü olmaya aday CHP'nin 12 Haziran'da alacağı oyu etkileyecek miydi?

Hem değişen hem de eski sisteme sahip çıkan bir CHP'nin seçimlerde başarılı olup olmayacağı merak konusuydu. Bu konuda birbiriyle taban tabana zıt iki farklı görüş vardı. Bir kesim CHP'nin soldan koptuğunu, sağcılaştığını ve "derin devlet"e sahip çıktığını söylüyordu. Öteki görüş ise bu durumu, CHP'nin merkezde "herkesin partisi" haline gelme çabası olarak niteliyordu.

CHP listelerinde yer alan kimi sağ gelenekle özdeşleşmiş isimlerin CHP yeni yönetimi ve Kılıçdaroğlu marifetiyle partiye kazandırılma gerekçelerini, CHP'nin seçim sloganını veri aldığımızda, anlamamız kolaylaşabilir. 'Herkes için CHP' sloganının derinliklerinde yatan politik ve psikolojik aklileştirme ve yeni bir politik kimlik inşası, CHP'nin her kesimin derdine çare olacak bir parti şeklinde takdim edilmesi kadar, Baykal ile başlayan partiyi merkezde yeni politik-demografik ittifaklarla yeniden tanımlama uğraşısının son halkası olarak düşünülmesi.⁹

9. Tanju Tosun, "CHP'nin Aday Şifreleri", *Radikal Gazetesi*, 17 Nisan 2011.

CHP eski merkez sağın siyasi aktörlerini listesine alarak aslında Baykal döneminde yapılan çizgiyi sürdürdüğünü gösterdi. Listeleri tartışma yaratsa da CHP, bu kez çok daha küçülen, hatta bir strateji olarak küçültülen DP-ANAP çizgisine gidecek oyların tek adresi olarak görünüyor. Daha önemlisi sadece DP değil, başta Saadet Partisi olmak üzere "küçük partiler" in bir önceki seçimlere göre daha düşük oy alacak olmaları, CHP için bir şans olarak niteleniyor.

Yeni CHP, listeleriyle Baykal döneminden farklı olarak kendisini "laik Kemalist" dar bir alana sıkıştırmadan merkez sağı da, simgesel anlamda Kürt siyasi aktörleri de, sol ve emek dünyasını temsil eden isimleri de hatta Ergenekon sanıkları üzerinden muhalif olan kesimleri de bünyesine katarak yeni bir deneme yapıyor. Bu denemenin eskisinden daha başarılı olacağı açık. Ancak, bunun CHP'ye iktidar yolu açmayacağı da bir o kadar kesin.

VI. SONUÇ

CHP, cumhuriyetle yaşıt devletçi, milliyetçi, laik ve sosyal demokrat olduğunu söyleyen bir parti. Tabanı da, farklı siyasal kimliklerden ve bu kimliklerin dillendirdiği taleplerden endişe duyan orta sınıftan oluşuyor. Parti, "laik-Kemalist, devletçi" ve kendini yenilemeyen dar bir ideolojik alana sıkışırken, kendisini besleyen kitle tabanı da kent merkezleri ve kıyılara hapsedilmiş durumda. Türkiye'nin yaklaşık 35 ilinden milletvekili çıkarmayan CHP, özellikle Güneydoğu illerindeki Kürtlerden tarihinin en düşük oyunu alıyor. CHP'nin bu durumu "değişimi" zorunlu kılıyordu. AK Parti karşısında her seçimi kaybeden bir CHP, vesayet rejimine de, o rejimin gücüyle palazlanan sermayeye ve medyaya da güven vermiyordu. İşte bu noktada devreye Baykal'a düzenlenen komplo kaseti girdi. CHP'de bu kez eski kadroların tasfiye edildiği yeni bir "değişim" dönemi başladı.

CHP neredeyse tarihinin her sıkışma noktasında sihirli bir formül gibi "değişim" e başvurdu. Çok partili sisteme giderken, 1947'de ilk adım "12 Temmuz Bildirisi"yle atıldı, onu 1958'deki "İlk Hedefler Beyannamesi" izledi, ardından 1966'da "Ortanın solu", 1973 yılında ise "demokratik sol" açılımı geldi. 1990'ların ortasında başlayan "Yeni sol" ve "Anadolu solu" çıkışları pek etkili olmasa da önemli değişim hamleleriydi.

Şimdi 2010'lar dünyasında CHP bir kez daha "değişim" sancıları çekiyor. Geçmişten farklı olarak bu değişim dışarıdan müdahaleyle başladı ve ilk kez CHP'nin ötekileştirdiği kesimlerden gelen siyasi aktörlerin öncülüğünde sürüyor. Kemal Kılıçdaroğlu'nun Kürt-Alevi, Gürsel Tekin'in ise Kürt kimliği CHP gibi elit bürokratik bir partide farklı bir değişim deneyimi yaşanacağına işaret ediyor. Kaset komplosunu devreye sokan siyaset mühendislerinin hedefi ne olursa olsun, CHP, Türkiye toplumunun değişim arzusu da hesaba katarak temel sorunlara dokunmaya çalışıyor.

Muhammet Çakmak'ın Fethullah Gülen yaklaşımı, Sezgin Tanrıkulu'nun "Hakikatler Komisyonu" önerisi, en son parti Meclisi üyesi Bülent Kuşoğlu'nun "takke ve zaviyeler yeniden açılmalı" çıkışı bu siyasi geleneğin kırmızı çizgilerini değiştiriyor. Kılıçdaroğlu'nun Kürt ve Alevi kimliğine vurgusu, Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na Türkiye'nin koyduğu şerhleri kaldırma sözü vermesi değişimin yönünü belirlediği gibi, siyasetin normalleşmesine de katkı sunuyor.

Yeni CHP,
listeleriyle Baykal
döneminden farklı
olarak kendisini
"laik Kemalist"
dar bir alana
sıkıştırmadan farklı
toplumsal kesimleri
bünyesine katarak
yeni bir deneme
yapıyor.

Kuşkusuz CHP'deki bu arayışların nasıl görüldüğünden daha çok nereye gideceği merak ediliyor. Kimi CHP'nin çağdaş sosyal demokrat parti, kimi sol Kemalist bir parti olmasını istiyor; ama görünen o ki CHP, 12 Haziran seçimlerine kadar sol, sosyal demokrat ve Kemalistleri de ihmal etmeden, eski merkez sağ ve tüm muhalif unsurları içine alan bir "merkez" parti gibi hareket ediyor ve edecek. Bu yüzden asıl değişim, 12 Haziran seçimlerinden sonra yaşanacak. Bu sürecin nasıl geçeceğini de seçimlerde alınacak oy tayin edecek.

CHP tıpkı 1989 yılında yerel seçimlerinde yaşadığı gibi bir patlama mı yapacak, yoksa Ergenekon bagajı altında ezilip eski oyu yüzde 25'lerin bile altında mı kalacak? Yüzde 25 civarı alınacak bir oy CHP yönetimini yerinden edeceği veya bölünme yaratacağı gibi yeni "sol ve demokrat" bir partiye gidişin yolunu da açabilir.

Şimdiden görünün o ki, CHP ikisinin ortasında bir yerde duracak. Yüzde 30'lar civarındaki bir oy, değişimi başlatan Kemal Kılıçdaroğlu ve ekibini rahatlatırken, iç gerginlikleri de en aza indirecek. Seçim sonrası eski kadroların partiden kopma ihtimali de çok zayıf. Kopsalar bile oy koparamayacaklar. Çünkü CHP için iktidar şansı ancak bu başarıdan sonra mümkün görünüyor.

CHP kendini değiştiriyor ve cumhuriyetin başından beri var olan, kendi yarattığı temel sorunlara dokunuyor. 12 Haziran seçimlerinden sonra da dar bir alana sıkışan anti Kürt, anti siyasal İslamcı tabanını da, tıpkı AK Parti'nin "milli görüşçü" çizgideki tabanını AB yanlısı yaptığı gibi değiştirmek zorunda. CHP, ancak bunu yaparak iktidarın güçlü alternatifi olabilir; aksi halde "bürokratik cumhuriyet" gibi o da tarih olur.

Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetle yaşıt bir parti. Bu tarihsel ve siyasal bağ do-
layısıyla CHP, Türkiye siyasal hayatında yaşanan kırılmalardan etkilenmiş, bu kırıl-
malara paralel veya karşıt tepkiler vermiştir. Bu tepkiler, CHP'yi hemen hemen her
dönemde "değişim-statüko" cepheleri arasında bir mücadeleye maruz bırakmıştır.
CHP'nin barındırdığı tarihsel birikim ve hafıza, köklü değişim hamlelerini zorlaş-
tıran bir işlev görmüştür. Köklü değişimden uzak durma, durumu idare edecek
kadar değişime razı olma durumu, CHP'nin toplumla buluşmasını engellemiştir.

CHP neredeyse tarihinin her sıkışma noktasında sihirli bir formül gibi "değişim"e
başvurmuştur. Çok partili sisteme giderken, 1947'de ilk adım "12 Temmuz
Bildirisi"yle atılmış, onu 1958'deki "İlk Hedefler Beyannamesi" izlemiş, ardından
1966'da "Ortanın solu", 1973 yılında ise "demokratik sol" açılımı gelmiştir. 1990'ların
ortasında başlayan "Yeni sol" ve "Anadolu solu" çıkışları pek etkili olmasa da önemli
değişim hamleleri olmuştur.

Şimdi 2010'lar dünyasında CHP bir kez daha "değişim" sancıları çekiyor. Geçmişten
farklı olarak bu değişim dışarıdan müdahaleyle başladı ve ilk kez CHP'nin ötekileş-
tirdiği kesimlerden gelen siyasi aktörlerin öncülüğünde sürüyor. Kemal Kılıçdaroğ-
lu'nun Kürt-Alevi, Gürsel Tekin'in ise Kürt kimliği CHP gibi elit-bürokratik bir parti-
de farklı bir değişim deneyimi yaşanacağına işaret ediyor. Kuşkusuz CHP'deki bu
arayışların nasıl görüldüğünden daha çok nereye gideceği merak ediliyor. Kemal
Kılıçdaroğlu'nun Deniz Baykal'ın yerine gelmesiyle başlayan bu süreç, acaba bu
kez CHP'yi toplumla buluşturabilecek mi?

Elinizdeki analizde, Kemal Kılıçdaroğlu'nun "Yeni CHP"sine, tarihsel süreç içinde
CHP'deki bu "değişim" süreçleri izlenerek bakılmaya çalışılacaktır. Bugünkü değişi-
min kalıcı mı yoksa geçici mi olduğu, bu tarihsel perspektif ışığında çok daha net
anlaşılacaktır.

Mahmut ÖVÜR

Mahmut Övür, Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nu bitirdikten sonra 1982
yılında gazeteciliğe başladı. 1984'de Türkiye'nin etkili haber dergilerinden Nokta'da
çalışmaya başladı. 1989 yılında 'Bülent Dikmener Haber Ödülü' aldı. 1991'de 7 yıl çalıştığı
Nokta Dergisi'nden ayrılarak Türkiye'nin ilk özel televizyonu Star'da 'Özel Haber' ekibinde
çalışmaya başladı. 1992 yılında Kanal 6 Televizyonu'nun kuruluşunda bulundu. 1995
yılında Adliye Koridorları programıyla MGD 'Altın Objektif' ödülü aldı. 1999 yılında atv
Haber Müdürlüğü, 2000 yılında Kanal 6 Genel Yayın Yönetmenliği yaptı. 2002 yılında
Sabah Gazetesi'nde Özel Haber Müdürü olarak görev aldı. 2004 yılında ise halen sürmekte
olan Sabah Gazetesi köşe yazarlığına başladı.

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Reşit Galip Cd. Hereke Sokak No: 10
GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312.405 61 51 | Faks : +90 312.405 69 03
www.setav.org | info@setav.org

SETA | Washington D.C. Office
1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington, D.C., 20036
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org